

Diskussionsunderlag

Sametingets seminarium om samiska språkens behov. Luleå 12–14 november 2019

Text skriven med rött är det gruppen sagt för att komplettera eller understryka det som redan finns skrivet i underlaget. Alltså inte ersätter utan kompletterar.

Kriterierna tangerar varandra och information kan hamna på fler ställen.

Utvärdering av ett språks vitalitet/livskraft

Ett tillvägagångssätt för bedömning av ett språks vitalitet/livskraft och risk för utdöende är att använda sig av UNESCO:s (FN) metod. I detta dokument finns kriterier och tabeller som ett stöd för att analysera nuläge och behov för ett språk. Tanken är att underlätta att titta på de olika faktorer/kriterier som är relevanta för ett språks specifika situation.

Unescos nio kriterier:

1. I vilken grad språket förs över till nästa generation,
2. antalet talare,
3. andel talare inom hela populationen,
4. i vilka domäner och i vilken utsträckning språket används,
5. i vilken grad språket används i nya domäner,
6. vilka förutsättningar för språkundervisning som finns,
7. språkets status och i vilken grad språket har lagligt skydd i samhället,
8. hur gruppens egna attityder är till det egna språket,
9. samt vilket språkmaterial det finns för språket, t.ex. grammatik och ordböcker.

Kriterierna överlappar varandra. Till en del saknar vi faktiska uppgifter och olika samiska språk får olika omdömen i olika kriterier. Varje kriterium bedöms i en femgradig skala och det är den sammanlagda bilden som ger en bedömning av språkets vitalitet, språkets tillstånd och förutsättningar för framtiden.

Observera att ingen av dessa kriterier bör användas ensamt. Ett språk som rankas högt enligt ett kriterium kan vara i behov av omedelbara och brådskande insatser på grund av andra faktorer.

Kriterierna ska ses som riktlinjer. Den som jobbar med detta bör tänka på det specifika samiska sammanhanget och syftet.

Sammanfattning av den umesamiska arbetsgruppens kartläggning

“Umesamiskan har kanske mer än något annat samiskt språk varit utsatt för processer som lett till stigmatisering. Nu har vi gått från ett tillstånd där ordet umesamiska inte har kunnat nämnas till att det idag finns ett officiellt umesamiskt skriftspråk.”

Det finns endast några få förstaspråkstalare av umesamiska men antalet aktiva andraspråkstalare har ökat. Positiva indikatorer är att fler föräldrar väljer att tala samiska med sina barn idag än för tio år

sedan. Föräldrar försöker ta tillbaka sitt språk och agerar för att deras barn ska få samisk undervisning i skolan. Far- och morföräldrar engageras i språköverföringen.

Umesamerna har en godkänd ortografi, en ordbok och en del umesamiska texter och ljudfiler. En grammatikbok saknas och efterfrågas.

Gruppen betonar att för att vitalisera det umesamiska språket krävs insatser som förbättrar förutsättningarna på samhälls-, grupp- samt individnivå. Det måste finnas ett lokalt engagemang från föräldrar, lärare och lokala politiker. Andra inom gruppen måste agera för att varaktiga resultat ska kunna uppnås. För att stödja föräldrarnas språkanvändning och för att arbeta mer målmedvetet behövs en språkstrategi med både akuta och långsiktiga åtgärder. Planen kan innehålla strategi för språkstöd, skapande av utbildningsmaterial, tillgång till lokala resurser, språkbad, mentorprogram, språkträffar, information på hemsidor m.m. och information om utbildningsvägar. Positiva attityder både inom den samiska gruppen och från samhället är viktigt och underlättar revitaliseringssträvandena.

Umesamerna vill bli lika behandlade i förhållande till de andra samiska språken. De efterfrågar radio- och TV-program, skyltning på samiska gällande ortnamn och informationsskyltar i samhället. Korrekt information och likabehandling från de samiska myndigheternas sida efterlyses och medel för att inrätta en umesamisk språkkonsulenttjänst. Det är viktigt att synliggöra språket och att skapa språkarenor, till exempel fritidsaktiviteter på samiska och ett umesamiskt språk- och kulturcenter. Det är angeläget att få fram utbildningsmaterial och kontinuerligt erbjuda utbildningar på alla nivåer och med olika inriktningar. Grundläggande språkutbildning efterfrågas liksom språkkurser till föräldrar och riktade kurser om exempelvis renskötseltermen. Fler umesamiska böcker behövs. Gruppen har förslag om att producera läromedel enligt den europeiska språkportfolion där elever involveras att producera sina egna läromedel.

1. I vilken grad språket förs över till nästa generation

Grad av hot	Nivå	Populationen av talare
Säkert	5	Språket används av alla åldrar, från barn och uppåt
Osäkert	4	Språket används av alla vissa barn i alla domäner; det används av alla barn i begränsad utsträckning i alla domäner.
Definitivt hotat	3	Språket används mest av föräldragenerationen och uppåt
Allvarligt hotat	2	Språket används mest av morföräldrarnas generation och uppåt
Kritiskt	1	Språket används av mycket få talare, mest från föräldrarnas morföräldrars generation
Utdött	0	Det finns ingen talare

Kommentarer:

Vitalisering av umesamiskan fram till idag har varit samhällsdriven, en från botten till toppen upp-rörelse. Det finns ett stort behov bland umesamerna att återta sitt språk men det finns flera faktorer på olika nivåer som påverkar chanserna att vitalisera språket.

För att vända den språkbytesprocess som pågår för umesamerna krävs det olika åtgärder på olika nivåer i samhället. Många olika faktorer påverkar umesamernas språkbyte och språkbevarande. En del av faktorerna är starkt beroende av varandra. Faktorer på samhällsnivå påverkar de val som sker på grupp- och individnivå. För att vitalisera det umesamiska språket krävs det insatser som förbättrar förutsättningarna på samhälls-, grupp- och individnivå.

Överföring av språk mellan generationerna är ett typiskt och lämpligt kännetecken huruvida ett språk ska bibehålla sin livskraft inför en obestämd framtid. I sin vidaste betydelse finner vi tre typer av förhållanden:

1. Alla generationer barnen inkluderade använder språket flytande.
2. Föräldrar och morföräldrar använder språket men inte barnen, även om barnen känner till språket.
3. Endast morföräldrar och den äldre generationen bibehåller kunskap i språket.

Detta sätta att karakterisera överföring av språk mellan generationerna är till hjälp att förstå ämnet, samt att tydliggöra det faktum att endast när barn förvärvar ett språk, så finns det en chans för språket att användas långsiktigt. För att ett språk ska bli livskraftigt, måste det användas aktivt av barnen.

Överföring av språk mellan generationerna behöver inte nödvändigtvis vara på likadant sätt inom den totala befolkningen. I en familj uppmuntras inte barnen att använda språket, emellertid i familjen intill förväntar man sig att barnen ska använda sig av språket.

Mikael Svonni (2003) konstaterade på Kautokeinokonferensen år 2001 att när det gäller Sverige är det föräldrarna och politikerna som ska agera och välja väg om de verkligen vill rädda språket. Föräldrarnas krav på en bra undervisning som bevarar och utvecklar samiskan jämsides med majoritetsspråket å ena sidan och å andra sidan politikernas vilja att möjliggöra detta i praktiken, måste utgöra den grund som arbetet för samiskans framtid kan vila på. Forskarna¹ kan sedan följa efter och samarbeta med minoritetsspråkstalarna. Detta är en viktig princip som visat sig vara mycket viktig i framgångsrika revitaliseringsrörelser. Det måste finnas ett starkt lokalt engagemang av föräldrar, lärare, lokala politiker och andra inom den egna gruppen måste agera för att varaktiga resultat ska kunna uppnås.

Nuläge:

Det är ett allvarligt läge för umesamiskan, men om processen hade avstannat där, så skulle umesamerna inte ha nått dagens resultat med vitalisering av språket. Positiva indikationer är att fler föräldrar väljer att tala samiska med sina barn idag än för 10 år sedan. Det finns olika nivåer av kunskapsöverföring men föräldrarna väljer att föra över språket på sin kunskapsnivå. Det finns också föräldrar som inte har gjort ett aktivt val gällande språket. Den äldre generationen med kunskaper i språket blir färre. Idag har flera positiva faktorer

¹ För språkvetaren är dock svaret att det finns knappast något samiskt språkområde som skulle kunna ge så mycket fakta om äldre samiska historiska skeden och levnadsförhållanden som umesamiskan och de trakter som hör till varieteteten.

påverkat de äldre som har passiv kunskap i språket att föra över kunskaperna till en yngre generation.

Elever läser samiska som modersmål och som språkval i grundskolan främst. Antalet elever ökar.

Föräldrar önskar ta tillbaka sitt språk och sätter sina barn i samisk undervisning genom skolan. Föräldrarna har för liten kunskap för att kunna stödja sina barn på bra sätt. Föräldrar behöver stöttning i sitt språkåtertagande.

Generationsöverföringen har blivit större idag då far- och morföräldrar engageras.

Överföring av språket i renskogen sker automatiskt. Inte meningar men begrepp. Kan bli lite av yrkestermer. Dock inte överallt.

Behov:

Umesamerna behöver vitaliserande insatser som är riktade till barn och föräldrar samtidigt. Det behövs särskilda språkstöd som besöker föräldrarna med jämna mellanrum där samiskans användning stöds. En strategi behövs med akuta och långsiktiga åtgärder för stödja föräldrarnas språkanvändning. Strategin måste innehålla flera insatser samtidigt och har som mål att öka språköverföring mellan generationerna. Strategin kan innehålla språkstöd, lokala resurser, språkbad, språkträffar, information och utbildning, med stöd av politiker och lokal- och storsamhället.

Föräldrar behöver få obligatorisk information om nationella minoriteternas rättigheter på Barnavårdscentralen och inom Mödravården vars uppdrag ingår att arbeta med rådgivning om flerspråkighet och betydelsen av det. Ett föräldranätverk med distansteknik för att stödja varandra språkligt.

Konkreta behov diskuteras:

Vi ser att ovan nämnda behov finns. Viktigt att inkludera även andra vuxna än föräldrar. De är mycket viktiga i att skapa domäner där samiskan kan användas.

Vi ser behovet av att kunna få bidrag riktade till vuxna som vill återta språket.

Föräldrautbildning. Digitala lärverktyg. Studiecirklar. Mentorprogrammet Bahkkadijjá/Bahkkadiejjie, en nystart behövs med en bra struktur. En plan och ett innehåll. I det umesamiska sammanhanget behöver vi tänka lite annorlunda och hitta de som kan vara mentorer i olika åldrar.

Förebilder. Att lära tillsammans olika åldrar för att kunna vara förebilder för varandra.

Språk-kollo.

Ekonomiska förutsättningar att kunna åka iväg till olika aktiviteter som syftar till att ta till sig mer samiska.

Skollag och skolförordning skapar hinder för vitalisering av umesamiskan. Attityder i samhället behöver förändras.

Ett språk utvecklas alltid så äldre kommer också att kunna lära av de yngre.

Det finns troligtvis talare som inte trätt fram men som kan träda fram med hjälp av ändrade attityder och kunskap. Dessa behöver man närma sig försiktigt så att de inte känner sig mindre bra.

Det krävs stolthet. Av vår generation. Vi har i så mycket fått veta att vi är "fel". Vi har inte vår i maj. Vi har inte blåsippor. Som undervisats i skolan. Det gör att det krävs lite extra av oss att stå stadigt och vara stolta över vårt.

Paket på bvc behöver efterfrågas för att man ska få. Det finns nu på umesamiska också. Detta behöver marknadsföras.

2. Antalet talare

Det är omöjligt att ge en relevant tolkning bara av absoluta tal, men ett språk som talas av bara en liten grupp är alltid i riskzonen. En liten språkgrupp kan lätt smälta samman/assimileras med en angränsande grupp och förlora sitt eget språk och sin kultur.

Kommentarer:

Det finns inte någon tillförlitlig statistik över antalet talare av samiska. De uppskattningar som genomförts baserar sig på undersökningar som genomfördes i början av 1970-talet för den då aktuella Sameutredningen.

Den grundläggande frågan för livskraften är storleken och sammansättning av den talande befolkningen. Intuitivt verkar det som ett större antal av infödda talare bibehålls och är mer hälsosam. Hursomhelst, ett större antal av talare garanterar inte livskraft eftersom den talande befolkningen måste ses i relation till andra talande befolkningar. Exempelvis nästan 200 000 människor talar Tujja, ett Tibet-Burmiskt språk i södra Kina, ett antal som väl skulle placera sig inom den säkra ramen för måttet av ett hotat språk, (Krauss 1992). I nästan varje del av samhället där språket talas, är Tujjatalarna underlägsna i antal gentemot talarna av andra språk, förhållandet är 10:1. Endast 3 % av de etniska Tujjatalarna kan tala språket, och troligtvis hälften av dessa använder språket regelbundet.

Tydligt är att Tujja är hotat eftersom den talande befolkningen förminskas mest i världen. Sålunda är det absoluta antalet talare, inte en god diagnos för att bestämma ett språks livskraft. Ett exempel på hur Tujjatalarna förminskas genom regimen förhållningssätt sker genom ordval, nämligen språk respektive dialekt. Regimen väljer att benämna Tujja för en dialekt trots att varieteten inte är ömsesidigt begripligt i förhållande till exempelvis mandarin.

Nuläge:

De flesta förstaspråkstalarna i umesamiska är döda, men antalet aktiva andraspråkstalare har ökat, dvs. andraspråkstalare vars muntliga kunskaper har varit begränsade och andraspråkstalare vars befintliga kunskaper har ökat i muntlig och skriftlig framställning. Många förstår samiska men talar det inte och andra använder sin samiska enbart i vissa

sammanhang. De benämns för passiva talare. Gruppens talare beräknas till ca. 100 och viljan att bevara eller återta språket har ökat när antal aktiva talare har minskat.

Behov:

Den umesamiska språkgruppen behöver stöd från de samiska organen att ta bort vilseledande information gällande antalet talare, som utan samråd med berörd språkgrupp har angivits från tidigare 20 till antalet 10 talare. Uppgifter av det här slaget på samhällsnivå bör hanteras varsamt eftersom det är människor som talar eller inte talar. Officiella uppgifterna påverkar nämligen chanserna för språkgruppen att öka antalet talare på grupp- och individnivå.

Umesamerna behöver stöd från de samiska organen att öka antalet talare, t.ex. genom nybildande av ord för utveckling av språket och utökning av domäner. Det behövs fler språkbad där barn och vuxna får möjlighet att tillägna sig språket. Här behövs det snabba insatser och det är en viktig åtgärd i behovshierarkin (Huss 2003:121).

Konkreta behov diskuteras:

Tala-kurser efterfrågas. Ett enklare spår in till språket. Skriftspråket upplevs ofta som svårare väg in.

Ett stort sug efter att få ta till sig kunskaper i umesamiska finns. En svårighet är att vi umesamer är utspridda.

Samernas utbildningscentrum har utbildning som bygger på det muntliga. Sex steg finns. En kurs i steg ett har hållits. Den kursen har fått fantastiskt bra kritik. Alla som ville gå fick inte plats. Steg 2 planeras till våren. Men en kurs i steg ett skulle behövas.

Hur får vi resurserna att vara hållbara? Hur prioriterar vi? Fler resurser behövs. Personella resurser. Vi kan inte ha en organisation som bygger på få personer. Den blir skör. Vi behöver bygga starkt.

Viljan finns att ta tillbaka språket. "Flaskhalsar" finns. T.ex. Vi kan inte hålla fler kurser för det inte finns ledare. Men vi kan inte låta flaskhalsarna bli stoppmärken. Vi behöver hjälpas åt att hitta vägarna runt. Går det ordna t.ex. studiecirkel runt ett bra material som är självinstruerande?

En styrka är att ha en trygg miljö där man vågar prova. Insikten om att man inte behöver kunna allt utan får jobba utifrån det man kan.

Viktigt att bygga trygga mötesplatser och arenor.

3. Andel talare inom hela populationen

Grad av hot	Nivå	Andel talare inom den totala befolkningen i gruppen
Säkert	5	Alla talar språket
Osäkert	4	Nästan alla talar språket
Definitivt hotat	3	En majoritet talar språket
Allvarligt hotat	2	En minoritet talar språket
Kritiskt	1	Mycket få talar språket
Utdött	0	Ingen talar språket

Kommentarer:

Nuläge: Vi kan inte definiera vem som är umesame och inte. Det definierar var och en. Vi är en relativt liten grupp. Fördelen är att vi har en fin gemenskap och att åtgärder som görs blir märkbara och får genomslag.

Behov:

4. I vilka domäner och i vilken utsträckning språket används

Grad av hot	Nivå	Domäner och funktioner
Universell användning	5	Språket används i alla domäner och för alla funktioner
Flerspråkig likvärdighet	4	Två eller flera språk kan användas i de flesta sociala domäner och för de flesta funktioner
Krympande domäner	3	Språket finns i hemmadomäner och för många funktioner, men det dominerande språket börjar ta plats även där
Begränsade eller formella domäner	2	Språket används inom begränsade sociala domäner och för flera funktioner
Mycket begränsade domäner	1	Språket används bara mycket begränsat antal domäner och för mycket få funktioner
Utdött	0	Språket används inte i någon domän eller för någon funktion

Kommentarer:

Enligt de faktorer som är uppsatta från UNESCO, förstår vi att ju starkare ställning ett språk har, ju fler domäner har språket. När det gäller hotade språk finner vi olika stadier av hur hotat språket är, och vi finner hur språket används i begränsade former. Ett tydligt exempel ser vi när språket används av individer i hemmet och för tillfällig social räkning, men ett annat språk används i första hand för kommunikation på arbetsplatsen, i skolan och i det offentliga.

Ett dominant språk är generellt favoriserad genom ett större antal talare, medan det icke-dominerande språket oftast alltid är begränsade till antalet. I de flesta fall lär sig inte första språkstalare av ett dominant språk det icke-dominerande språket, som andra språk.

Dessutom UNESCO (2003) påpekar tydligt att det dominerande språket är ofta sedd som ett språk av sociala och ekonomiska möjligheter. Därför finns det en press på talarna av det icke-dominerande språket att skifta till det dominerande språket, men inte vice versa.

I alla fall av språklig utnötning, har språket rört sig genom skalan av domäner, eftersom det är använt inom färre och färre domäner, med färre och färre funktioner, och vanligtvis genom färre och färre talare. Det är klart att relationen mellan språket och domäner är dynamiskt för många lokala språk och således är trender av förändring relevant. Om ett språk används till en större del i färre domäner, så är det tecken på minskad vitalitet. Å andra sidan om ett språk används i en ökad del av fler domäner, visar det att livskraften återvänder, och har vunnit mark gentemot andra språk.

Nya domäner skapas ofta i den moderna världen med snabb efterfrågan av ny teknologi och genom media. Några lokala språk har använts genom radiosändningar runt om i världen. Betydligt färre lokala språk används genom TV-sändningar och nästan inget genom större filmer. När dessa media kommer till isolerade regioner dominerar de genom sitt snabba intåg den sociala sfären, i förtur gentemot det lokala språket.

Vi bör beakta hur mycket ett språk används i en särskild domän; trettio minuter radiosändning i veckan, en webbsida, eller en sida i en dagstidning som är skriven på det lokala språket har ett kraftfullt symboliskt värde, men det betyder inte att det är tecken på stor vitalitet. En kritisk domän för språkanvändning är inom utbildning. I områden där det regionala administrativa utbildningssystemet existerar blir utbildningsspråket en nyckel som bestämmer språkanvändningen inom övriga domäner. När den obligatoriska skolan uttrycker sig exklusivt enbart i det nationella språket, så förminskas det lokala språket oundvikligen. När det lokala språket är en del av den formella utbildningsprocessen, så behåller det lokala språket en högre grad av livskraft. Utbildning i språket är betydelsefullt för ett språks livskraft (UNESCO 2003).

Nuläge:

Språket används i begränsade domäner såsom i hemmet och i samiskt trygga miljöer. Utökade domäner sker nu genom att språket börjar användas inom samisk utbildning för högre studier. Språket används i det offentliga av representanter exempelvis genom musik och föreställningar. Det har ett viktigt symboliskt värde och språket har hörts i nästan alla världsdelar.

Det umesamiska språket blev väldigt hårt åtgånget i och med att språket inte fick pratas i skolan. Många äldre känner fortfarande skam.

Behov:

Användandet av samiskan i hemmet och i de samiska miljöerna behöver fortsatt stärkas. Umesamiskan måste vara en del av den formella utbildningsprocessen och särskilt stärkas i den domänen. Umesamiskan behöver utöka sin domän genom radio- och TV-sändningar, barnprogram är särskilt viktigt. Kommunikation och information på webbsida på umesamiska är en domän som synliggör språket och användandet. Ett konkret exempel som förenklar kommunikation är anpassat tangentbord för SMS där instruktionsorden förekommer på umesamiska. Fler alfabetiseringskurser behövs med fokus att höja läs- och skrivkunskheten.

Konkreta behov diskuteras:

Högre utbildning. Väger att utbilda sig på högskolenivå. Kurser i umesamiska på a, b, c och d nivå. Inte bara binda upp mot ett lärosäte. Flera inom Sábmie.

Kontinuerligt varje vecka behöver umesamiska höras i radion. Kontinuitet är viktigt.

Viktigt att få en domänutökning.

Exempelvis är bibliotek en domän som behöver utvecklas.

Synliggöra språket är viktigt. Ute i samhället. Samiska skyltar.

Att synas genom sport, musik osv. Simträning, gympass eller innebandyträning på samiska.

Kan man göra något i likhet med det IOGTs Junis verksamhet? Det finns sådana exempel men det kan inte bara hänga på en eldsjäl utan vi behöver bygga strukturer som är varaktiga. Vi behöver bygga domäner. Vi behöver ordna resor för att mötas.

Vi behöver hitta digitala domäner för att bli en fortsättning på de domäner som finns IRL.

Ljudfiler. Men vi behöver skriftspråket också.

Det ena utesluter inte det andra. Olika domäner stöttar varandra.

Hur signaleras viktighet från sametingets och andra samiska organisationers sida? Var är programmet på umesamiska för detta seminarium? (Pitesamiskan syns inte heller.)

Hur jobbar Sametinget och språkcentrum för att bygga strukturer som blir varaktiga och inte bygger på enskilda personer? Här behövs ett jobb göras!

Umesamiskan behöver få ha en språklig domän i de samiska myndigheterna. Korrekt information och likvärdighet.

Ortnamn. Korrekt angivna och inte som underkategori.

Ett umesamiskt kultur och språkcentrum behövs. På umesamisk mark med språkkonsulenter som har i uppdrag att jobba för umesamiskt språk och kultur.

5. I vilken grad språket används i nya domäner

Grad av hot	Nivå	Nya domäner och media anammade av det hotade språket
Dynamisk	5	Språket används i alla nya domäner
Robust/aktiv	4	Språket används i de flesta nya domäner
Påverkbar	3	Språket används i många nya domäner
Hanterande	2	Språket används i vissa nya domäner
Minimal	1	Språket används bara i några få nya domäner
Inaktiv	0	Språket används inte i någon ny domän

Kommentarer:

Språkanvändning i både nya och existerande domäner är i högsta grad beroende av samhällets attityder.

Nuläge:

Umesamiskan används bara i några få nya domäner eftersom faktorer på samhällsnivå påverkat användandet på grupp- och individnivå. Det finns en tröghet i systemet att öppna för språkanvändning i fler domäner.

Behov:

Umesamerna behöver stöd på samhälls- och grupp-nivå för att ändra på attityder som hindrar användandet i vissa nya domäner. Det behövs skapas förutsättningar för språkanvändning i nya domäner exempelvis genom attitydförändring, men även språkligt gällande ny terminologi. Umesamiskan behöver synliggöras i fler domäner.

Konkreta behov diskuteras:

Attityder kan göra att språkanvändning hindras.

Det finns gamla domäner som är nya för oss. Det finns gamla domäner där umesamiskan varit stark men som nu behöver återerövas.

Riktade utbildningar i t. ex. renskötseltermen. Skogssamiskans terminologi är unik och måste tillvaratas.

De befintliga domänerna måste utvecklas så att språk och kultur blir starkare där.

Synliggörandet är viktigt. På samiska organisationers hemsidor.

Nya domäner är t.ex. ny terminologi.

Vi behöver också komma in i skriftliga domäner igen.

Istället för "1000 första ord" som finns på flera samiska varieteter så ser vi gärna att "1000 vanliga ord" kommer på umesamiska. Användbara ord. Kan vara gamla ord men sådana som vi ska använda. Sedan kan "1000 första ord" komma även på umesamiska.

Vi kan inom vissa gränser påverka attityder men vi behöver hjälp från myndigheter som sätter regler och anger ton.

Stärka våra grundläggande, traditionella domäner. Renskötsel, slöjd, mat, släkt.

Umesamiskan var ett kyrkspråk. Mörtsell hette en präst i Malå som har producerat en del material. Här är också en arena att återta. Umesamiskan ska höras i kyrkan.

Det finns så många domäner som umesamiskan skulle behöva användas i. Vi kan inte börja med alla på en gång. Långsiktighet krävs. Dock utesluter inget något annat.

Lägga upp i steg så att det blir mätbara mål för att få syn på utveckling som sker.

Vi behöver skapa samarbete över riksgränserna.

6. Vilka förutsättningar för språkundervisning som finns

Nivå	Tillgänglighet skrivet material
5	Det finns en etablerad ortografi, läskunnighetstradition med grammatik, ordböcker, texter, litteratur och vardagliga medier. Språket används skriftligt i administration och utbildning.
4	Det finns skriftligt material, och i skolan lär sig barn att läsa och skriva på språket. Språket används inte skriftligt i administrationen
3	Det finns skriftligt material och barn kan komma i kontakt med sådant i skolan. Läs- och skrivkunnighet uppmuntras inte genom tryckta medier
2	Det finns skriftliga material, men de är bara användbara för vissa medlemmar i samhället; och för andra kan de ha en symbolisk betydelse. Att lära sig läsa och skriva på språket är inte en del av undervisningen i skolan
1	En praktisk ortografi är känd för samhället och lite material är det skrivs.
0	Ingen ortografi tillgänglig för samhället

Kommentarer:

UNESCO kännetecknar fyra mellanliggande nivåer, som fokuserar vid existensen av skrivet material och rollen som skolan har gällande läs- och skrivkunnighet. Grundläggande är att ju mindre skrivet material, och ju mindre materialet används i undervisningen, desto högre grad av hotat språk.

En existerande ortografi betyder inte att befolkningen har tillgång till lokal språklig läs- och skrivkunnighet, precis som tillgången av skrivet material inte försäkrar att materialet bli läst.

I många fall av språklig utnötning är delar eller samtliga av den lokala befolkningen läs- och skrivkunniga i majoritetens språk, men inte i sitt eget språk.

Umesamiskan har ett ursprung med en lång historisk förankring i området genom att under två århundraden låg umesamiskan till grund för den skrivna samiskan och litteraturutgivningen. Faktum är att de allra första böckerna på samiska publicerades just i Ume lappmark. Modern umesamisk ortografi har använts under årtionden, men godkändes år 2016 med vissa revideringar. Umesamiskans ortografi baseras på en lång historisk förankring.

Nuläge:

Det finns skriftligt material och ljudmaterial som behöver göras tillgängligt för målgrupper på olika nivåer. Umesamiskan har en väl granskad och godkänd ortografi som används i språkundervisning. Den har en ordbok som är en god början för högre studier men en elementär umesamisk grammatik saknas. Umesamiskans formlära och ljudkick finns i viss mån i stencilhäften. Formlärans beskrivits av språkvetare, men måste göras tillgänglig. Några böcker på modern ortografi finns och någon är också ljudsatt. Genuina texter, texthäften och transkriberade ljudfiler finns i digital form. Men det är stor brist på digitala

läromedel i övrigt för språkinläring. Det finns musik och jojkar på umesamiska utgivna på CD-skivor.

När det gäller språkundervisning så förekommer det att barn till en del föräldrar förstår mer samiska än föräldrarna, vilket de upplever som ett problem, eftersom det är svårt för dem att hjälpa sina barn med läxor. En del barn blir också mindre intresserade av att tala samiska med föräldrarna hemma, när föräldrarna inte kan följa upp barnen bättre.

Behov:

Umesamiskan behöver ett system att snabbt producera läromedel från idé till färdig produkt. Enligt den europeiska språkportfolion involveras eleverna att producera sin egna läromedel.

Umesamerna behöver läromedel, skriftliga och muntliga. Det kan vara elementär umesamisk grammatik, traditionella läromedel, textböcker, övningsböcker och verbbok. Digitala läromedel och digitala resurser behövs, samt språkliga resurser för att göra äldre material tillgängligt för produktion av läromedel.

Tidigare har nämnts att vitaliserande insatser måste vara riktade både till barn och till föräldrar samtidigt. Dessutom behövs det särskild anpassad undervisning för föräldrar/vårdnadshavare. **Och till andra vuxna.**

Lärarytbildning

Idag finns det ett stort behov att lära sig det nationella minoritetsspråket exempelvis samiska. Men revitaliseringen försvåras av bristen på lärare och andra med språklig kompetens inom forskning, läromedelsproduktion, media, litteratur och annat. Detta försvårar arbetet inom förskolan och skolan.

En viktig del av vitaliseringsarbetet är **kontinuerligt** återkommande utbildningar för alla som vill lära sig samiska på **olika** nivåer.

Europarådets expertkommittés rapporter återkommer ständigt till att utbildningen för de nationella minoriteterna lider av brist på utbildade modersmåls lärare, undervisningsmaterial samt riktlinjer för framställning av sådant material. Det anses också allvarligt att det fortfarande saknas en strategi för att råda bot på dessa brister.

Högskoleverket fick i juni 2010 ett regeringsuppdrag om att föreslå åtgärder för hur Sverige på ett bättre sätt ska kunna uppfylla åtagandena i Europarådets minoritetskonventioner när det gäller tillgången på lärare som kan undervisa i och på de nationella minoritetsspråken.

Innan en nationell lärarförsörjning för de nationella minoriteterna är tryggad reduceras tiden och möjligheten för barn, ungdomar och vuxna att återta och utveckla sitt språk.

Därför är det nu viktigt att inrätta en lärarytbildning i samiska i samarbete med andra instanser och institutioner, för att idag åtgärda den lärarbrist som samerna befinner sig i. Lärarytbildningen skall ses som ett regionalt samarbete och ett nationellt samarbete över riksgrensarna. Utbildningen ska innehålla språkliga, andra pedagogiska och metodiska moment än det klassiska lärandet, samt kunskap om styrdokument

Språkstödjare behöver utbildas enligt CASLE-modellen, en ettårig utbildning som användes i Enare, intensivutbildning som följer högskolekursens krav för A2 (andraspråkstalare) tillsammans med delar av vanliga revitaliseringsmodeller. Modellen anpassas för umesamiskans varietet.

Konkreta behov diskuteras:

Giällabiessie är en känd metod som ger resultat. Oftare och mer kontinuerligt.

Att jobba med högskolegivande kurser kan vara bra och ge högre status men det passar inte alla.

Med språkstödjare menas bl. a. mentorer

Ett mentorprogram liknande det som finns i Kanada där förutsättningar gavs. Krav ställs på mentorer och lärlingar. Ger goda resultat.

Språkkonsulenter med särskild inriktning mot umesamiska behövs väldigt mycket. Ett språk och kulturcentrum med umesamisk inriktning på umesamiskt område behövs.

Umesamiskan behöver ett vitaliseringsprogram som är tillstöd för föräldrar och andra vuxna.

Läromedel behövs. Både böcker och digitala. Behovet är mycket stort.

7. Språkets status och i vilken grad språket har lagligt skydd i samhället

Grad av stöd	Nivå	Officiella attityder till språk
Likvärdigt stöd	5	Alla språk är skyddade
Differentierat stöd	4	Minoritetsspråk skyddas främst som språk för de privata domänerna. Användningen av språken är prestigefylld.
Passiv assimilering	3	Det finns ingen uttrycklig policy för minoritetsspråk; det dominerande språket råder i det offentliga
Aktiv assimilering	2	Staten uppmuntrar till assimilering till det dominerande språket. Det finns inget skydd för minoritetsspråk.
Tvingade assimilering	1	Det dominerande språket är det enda officiella språket, medan icke-dominerande språk varken är erkända eller skyddade.
Förbud	0	Minoritetsspråk är förbjudna

Kommentarer:

UNESCO (2003) urskiljer sex nivåer hur man behandlar det lokala språket vis à vis det nationella språket: (1) jämbördigt stöd; (2) differentierat stöd; (3) passiv assimilation; (4) aktiv assimilation; (5) påtvingad assimilation; och (6) förbud. Jämbördigt stöd definieras som om alla språk i ett land behandlas som tillgångar, med ett tydligt förhållningssätt att bibehålla dessa språk. Även i situationer när jämbördigt stöd är insatt i lagstiftningen och i konstitutionen, så är faktum att regeringen handlar i strid mot detta på olika sätt.

Inom differentierat stöd som är mer vanligt, är det icke-dominanta språket skyddat genom regeringens förhållningssätt, men används inte inom alla domäner där det dominanta eller officiella språket brukas. Exempelvis i Kanada där engelska och franska är jämbördigt stöttade av Kanadas regering, men de lokala språken har däremot varierande grad av stöd. Tvåspråkig utbildning är obligatoriskt nationellt för engelska och franska. Emedan regeringen inte stöder användandet av urbefolkningens språk i skolan, som cree eller ojibwe, vilka är erkända officiella språk i Kanada. Däremot har de ett större nationellt ekonomiskt stöd och lagligt skydd än i många andra länder.

Båda dessa nivåer kan urskiljas som passiv assimilation, men det är inte regeringens förhållningssätt att assimilera minoritetsgrupper, men samtidigt finns det inte heller något förhållningssätt att stödja dessa grupper. Konsekvensen av det bli att de lokala språken inte åtnjuter anseende inom de flesta domäner, och används inte heller inom de domäner där regeringen har en dominant roll.

De tre sista nivåerna; aktiv assimilation, påtvingad assimilation och förbud, påvisar på olika sätt och nivåer av regeringens handlande att betvinga människor att ge upp sina lokala språk, till förmån för det godkända officiella språket. På alla dessa fyra nivåer förväntar man sig att finna en minskad lokalt språklig livskraft, bortsett från några ansträngningar att bibehålla och revitalisera språket.

Åt det håll som regeringen riktar förhållningssättet gällande språkfrågor, påverkar en grupps attityd gentemot sitt eget språk. Den lokala attityden till det lokala språket är en fara för att

behålla och revitalisera språket. Negativa attityder är oftast åtminstone en beståndsdel för språkbyte. Om flertalet av befolkningen har en negativ attityd, så är det svårare att lyckas med ett revitaliseringsprogram. Negativa attityder av en kärnfull grupp, även få till antal, visar sig vara ett stort hinder i revitalisering och livskraft.

Nuläge:

Grundlagar

I Regeringsformen 1 kap. *Statskicketts grunder* 2 § ”Samiska folkets och etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv ska främjas. Lag (2010:1408).”

Språklagen

Språklagen (SFS 2009:600), som minoritetslagens 4§ hänvisar till, trädde i kraft 1 juli 2009. Den syftar bland annat till att värna svenskan och den språkliga mångfalden i Sverige samt den enskildes tillgång till språk. Språklagen anger att svenska är huvudspråk i Sverige, att de nationella minoritetsspråken är finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska, och att det allmänna ska skydda och främja² de nationella minoritetsspråken.

Undervisningsspråk och styrdokument

Styrdokumentet för grundläggande utbildning i Norge och Finland har det gemensamma att undervisningsspråket kan både vara i och på målspråket vilket underlättar förutsättningarna för revitalisering. I motsats till Skolförordningen i Sverige som inte ger samma förutsättningar.³

Det samiska folkets möjligheter att behålla och utveckla sitt eget språk är inskrivet i *Grundlagarna* vilket också omfattar umesamerna och umesamiskan. I Språklagen anges svenskan som huvudspråk och sedan anges de nationella minoritetsspråken i vilka samiskan ingår. Alla samiska språken är lagligt skyddade, men en diskrepans i förhållande till huvudspråket föreligger. Det är inte ett jämbördigt stöd och behandlas nog därefter. Styrdokumentet i Sverige som rör undervisning stöder språklig och kulturell revitalisering men begränsar samtidigt förutsättningarna för att använda sig av effektiva vitaliseringsprogram som *full immersion* är. Ett sådant program satsar på att all undervisning och information sker på målspråket. Styrdokumentet idag är så utformade att bedriva undervisning med *partial immersion* är också begränsat, dvs. det lokala språket eller målspråket används endast för viss del av undervisning och instruktioner.

Behov:

De samiska organen behöver tydliggöra information angående att alla samiska varieteter omfattas av lagar och styrdokument i samhället. Det leder till attitydförändring och höjer statusen för alla samiska varieteterna. Det är viktiga signaler på samhälls nivå, som underlättar vitalisering och resulterar i attitydförändring på grupp- och

² Citat Språklag (2009:600) 8 §: Det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken.

³ Se 2.3. Styrdokument, Skolförordningen (2011:185), 9 kap. Tvåspråkig undervisning, Undervisning på elevens umgängesspråk 12§ och 13§.

individnivå. Det behövs arbetas politiskt för en lagändring gällande styrdokument för grundläggande utbildning i Sverige som ger förutsättning för effektiva vitaliseringsprogram på målspråket.

Konkreta behov diskuteras:

Detta är en komplex fråga.

Det som är lätt att ordna är att de samiska organen tydliggör att alla samiska varieteter omfattas av lagar och styrdokument.

Umesamiskans status behöver vara likvärdig.

Synliggörande behövs. Kan man inte synliggöra på ett sätt kan man på ett annat sätt. Också i projekt och seminarium som detta. Det som är omöjligt tar bara lite längre tid. Kan man inte få programmet översatt till umesamiska se till att synliggöra på andra sätt. Umesamiskan behöver få synas och höras i rummet.

Minoritetsspråk ska inrymmas i elevernas skoltid. Inrymmas i timplanen. För att det ska bli likvärdigt. Involvera språket i aktiviteter som intresserar elever. Timplanen styr och i och med att elevens val har minskat så har möjligheterna att inrymma modersmålsundervisning inom skoltiden. Att ha den förlagd utanför skoltiden gör att det blir tufft för eleverna att välja och satsa på sitt språk. Skolskjutsar komplicerar detta ytterligare. Umesamiska modersmålsundervisningen liksom övrig samisk modersmålsundervisning måste komma in i ordinarie schemat.

Lagen har skrivits om så att ansvaret ligger på förskolorna men inga medel har skjutits till. Förskolan ska tillgodose samiskan. Olika i hur man tolkar det. Ger ingen jämlikhet. Exempelvis kan en kommun anse att om det finns en samisk avdelning så har de fullgjort sin skyldighet. Då har t.ex. de barn som bor mil ifrån den inget stöd i samiskan. Detta är en kamp om pengar och finansiering

Barnkonventionen blir lag. Vi förutsätter därför att förbättring sker utifrån det.

Undermåliga lokaler tillhandahålls på skolorna. "Städskrubbar" utan tekniska hjälpmedel.

Vad händer när barnen växer upp? Vilket stöd finns när ungdomarna passerat 15-20 år? Och vad stöd finns för vuxna?

Kriterierna för att läsa samiska som modersmål första år i gymnasiet är höga. Elever måste få ha stöd i styrdokument att få utvecklas från den nivå de är även när de går i gymnasiet.

Minimum av tid till undervisning i samiska måste till i styrdokumentet. 30 min i veckan är inte tillräckligt. 120 minuter är mer rimligt. Men det måste in i skoldagen för eleverna. 120 minuter krävs av sameskolstyrelsen om kommunen jobbar integrerat.

Information om nationella minoriteter och deras ställning måste in i kursplaner och på lärarutbildning. Starkare skydd inom utbildning.

Lag behövs om att skyltar ska finnas i förvaltningskommunerna på de språk de är förvaltningskommunerna för. Synliggöra språket ger status. Synliggöra och visa att vi är viktiga.

Det behöver ges förutsättning att utbilda sig till lärare. A kurs på universitet

Ortnamns ortografin erkänd 1998 men fortfarande finns inte skyltar längs vägarna. Trafikverkets skyltning behöver uppdateras. Ortnamnen behöver också anges rätt på sametingets hemsida. Umesamiska ortnamn ska inte vara dubbelregistrerade på sydsamiska.

I regeringsbrevet för sameskolstyrelsen omnämns inte umesamiska. Detta behöver vi arbeta för att förändra. Detta är ett stort problem t.ex. för att få till läromedel.

8. Hur gruppens egna attityder är till det egna språket

Nivå	Gruppens egna attityder till det egna språket
5	Alla medlemmar i gruppen värdesätter sitt språk och vill se det främjas
4	De flesta medlemmarna i gruppen stöder språkunderrhåll
3	Många medlemmar i gruppen stöder det egna språket; andra är likgiltiga eller kan till och med stödja språkförlust
2	Vissa medlemmar i gruppen stöder det egna språket; andra är likgiltiga eller kan till och med stödja språkförlust
1	Endast ett fåtal medlemmar i gruppen stöder det egna språket; andra är likgiltiga eller kan till och med stödja språkförlust
0	Ingen bryr sig om språket går förlorat; alla föredrar att använda det dominerande språket.

Kommentarer:

Attityden till ett språk är en kritisk punkt att bedöma livskraften. Attityder till ett språk existerar inom en mängd olika nivåer; nationell och regeringsnivå, bland majoritetsbefolkningen, och till slut på den lokala samhällsnivån. Regerings och institutionella attityder är oftast influerade och även bestämda av attityderna från majoritetsbefolkningen. Dessutom kan samma attityder påverka hur minoriteten ser på dem själva, sin egen kultur och sitt eget språk. Regeringsattityder återspeglas oftast i utbildnings och språkfrågor och förhållningssättet gällande finansiella resurser. Det kan indirekt återspeglas i media, och kan manipulera uppfattningen av en bestämd grupp och dess språk.

Åt det håll som regeringen riktar förhållningssättet gällande språkfrågor, påverkar en grupps attityd gentemot sitt eget språk. Den lokala attityden till det lokala språket är en fara för att behålla och revitalisera språket. Negativa attityder är oftast åtminstone en beståndsdel för språkbyte. Om flertalet av befolkningen har en negativ attityd, så är det svårare att lyckas med ett revitaliseringsprogram. Negativa attityder av en kärnfull grupp, även få till antal, visar sig vara ett stort hinder i revitalisering och livskraft.

När det gäller vad som kallas för språk och vad som kallas för dialekter har ofta att göra med hur talarna själva uppfattar sin egen grupp och sin egen varietet i förhållande till de varieteter som finns i omgivningen. Vad frågan gäller är hur de uppfattar sin etnicitet. Det är ur känslan av etnisk avskildhet och särskildhet som medvetenheten om det egna språket som viktig kulturbärare växer fram, liksom viljan att odla och utveckla detta språk mot ett fungerande standardiserat språk. Olika varieteters status har ofta haft påtagliga konsekvenser. Dialektalande har särskilt under tidigare skeden ibland betraktat sina varieteter som degenererade till skillnad från det "riktiga" standardspråket. Ett sådant synsätt kommer förstås inte ursprungligen från dialektalarna själva, utan emanerar⁴ från dem som talar standardvarietet. På grund av att den dominerande gruppen ofta har hegemoni⁵ i fråga om vilka uppfattningar som betraktas som riktiga i ett samhälle (jfr

⁴ Betydelsen; utgår, härrör

⁵ NE.se (grekiska *hēgemoni'a* 'ledning', 'överbefäl', 'ledarskap', av *hēgemō'n* 'ledare'), ledarställning.

Phillipson, 1992)⁶, överförs attityder från standardspråktalande till dialektalande. Det är i den process som leder till *stigmatisering* av befolkningsgrupper som också stigmatisering av deras språk uppstår.

Nuläge:

Enligt känd forskning har umesamerna, kanske mer än någon annan samisk varietet, varit utsatt för processen som leder till stigmatisering. Umesamerna har gått igenom processen från ett stigmatiserat tillstånd när ordet umesamiska inte kunde nämnas, till ett officiellt umesamiskt skriftspråk idag. Naturligtvis har det påverkat umesamernas attityder till det egna språket. Det har varit en stor utmaning att arbeta med och tagit mycket tid. Den trenden har dessbättre vänt och vi ser att bland de unga finns det en stor acceptans som öppnar upp för vitalisering och samhörighet.

Behov:

Umesamerna behöver nya signaler och praktiska åtgärder av attitydförändrande karaktär utifrån, som påverkar den umesamiska gruppens egna attityder till det egna språket. Det kan handla om korrekt information, synliggörande, språklig och kulturell planering, samt andra förtroendeskapande åtgärder som förenar.

Konkreta behov diskuteras:

Behov av att rusta våra ungdomar och också vuxna med sin och sitt språks historia. Vi har genuina umesamiska ord och sätt att använda dem. De behöver vi värna.

Var? Giällabiessie, skolan undervisning. I alla lärarutbildningar.

Behov av språkkonsulenter som kan agera informatörer.

Respektfulla samarbeten.

Interna arbeten för att synliggöra språk och kultur, och stärka identitet. Vi ska ha en attityd gentemot oss själva som är positiv och också gentemot andra samiska språk.

Ett seminarium behövs. Hur ska vi tänka runt våra umesamiska ord och syntax? Det skulle vara berikande.

Förtroendeskapande åtgärd. Ett exempel var att Lars Miguel Utsi och Nils Johan Labba var representanter från samisk språknämnd och de var närvarande vid boksläppet av *Báhkuogirjjie*. Det var en fin markering som förenar. Visar att vi är viktiga.

Umesamiskan behöver komma in i "ramprogrammet". Fem samiska språk som ska vara likvärdiga. Likvärdigt är inte lika.

Sametingets hemsida behöver uppdateras så att alla fem samiska språk presenteras likvärdigt.

⁶ Phillipson, Robert. (1992). *Linguistic imperialism*. Oxford: Oxford University Press

Ortnamn Bájkkienamma måste korrigeras snarast på Sametingets hemsida! Verkningarna av att ortnamnen angivits felaktigt måste tas omhand. Se tidigare skrivelse från Álgguogáhtie till Sametinget. Olavi Korhonen kan vara behjälplig i detta arbete.

9. Vilket språkmaterial det finns för språket, t.ex. grammatik och ordböcker, översättare, tolkar

Typ av dokumentation		Språkdokumentation
Mycket bra	5	Det finns omfattande grammatikor och ordböcker, omfattande texter; konstant flöde av språkmaterial. Det finns stora mängder kommenterade ljud- och videoinspelningar med hög kvalitet.
Bra	4	Det finns en bra grammatika och ett antal användbara grammatikor, ordböcker, texter, litteratur, och ibland uppdaterade vardagliga medier; tillräckligt med kommenterade ljud- och videoinspelningar av hög kvalitet.
Måttlig	3	Det kan finnas en användbar grammatika eller tillräcklig mängd grammatikor, ordböcker och texter, men inga dagliga medier; ljud- och videoinspelningar kan förekomma i varierande kvalitet eller med grad av

		kommentarer.
Fragmentarisk	2	Det finns några grammatiska skisser, ordlistor, och texter användbara för begränsad språklig forskning men med otillräcklig täckning. Ljud- och videoinspelningar kan förekomma i varierande kvalitet, med eller utan några kommentarer
Otillräcklig	1	Endast några grammatiska skisser, korta ordlistor och fragmentariska texter. Ljud- och videoinspelningar finns inte, är av obrukbar kvalitet, eller är helt okommenterade.
Ingen dokumentation	0	Inget material finns.

Kommentarer:

Faktor 9 är på ett sätt udda i listan eftersom existerande språkdokumentation inte är en bedömningsfaktor när det gäller att bedöma språkets livskraft. God dokumentation finns för några språk som är utdöda, men å andra sidan finns det liten dokumentation för i högsta grad vitala språk. Snarare är det så att nivån av livskraft hjälper till att uppskatta hur bråttom det är med ny språklig dokumentation. Det är helt enkelt så att ett verkligt hotat språk ska dokumenteras så snabbt och omsorgsfullt som möjligt. Ju mer utförlig dokumentationen är, ju lättare är det att revitalisationen blir mer åtråvärd i framtiden.

Nuläge:

Det finns dokumenterat skriftligt material och dokumenterat ljudmaterial som behöver göras tillgängligt för målgrupper på olika nivåer. Umesamiskan har en ordbok som är en god början för högre studier men en elementär umesamisk grammatik saknas. Umesamiskans formlära och ljudskick finns i viss mån i stencilhäften. Formläran har beskrivits av språkvetare, men måste göras tillgänglig. Några böcker på modern ortografi finns och någon är också ljudsatt. Genuina texter, texthäften och transkriberade ljudfiler finns i digital form. Men det är stor brist på digitala läromedel i övrigt för språkinlärning. Det finns musik och jojkar på umesamiska utgivna på CD-skivor. Det finns inga dagliga medier som tidningar, radio och TV-sändningar. Det finns stor brist på barnböcker och skönlitteratur.

Behov:

Verbbok
 Elementär umesamisk grammatik
 Läroböcker
 Barnlitteratur
 Digitala umesamiska resurser
 Umesamiskan i tidningar, radio och TV-sändningar

Konkreta behov diskuteras:

Översättare och tolkar är viktiga resurser och brist på dessa gör att hård prioritering måste till.

Utbildning och språkligutveckling behöver prioriteras för att få till fler språkarbetare och större kunskap i umesamiska hos fler.

Då kan vi få till fler översättare och tolkar på sikt. Detta ser vi som en bra prioritering.

Pengar ska sättas av så att översättningar av material kan göras när möjlighet finns. T.ex. har skolverket gjort ett material som finns på flera samiska varieteter.

Större fokus på att skapa texter på umesamiska som sedan översätts till svenska . Inte

Samarbete med Tjálliegåhtie.

Är det det viktigaste att översätta allt eller måste vi tillgodose andra behov först?

Vi värderar läroböcker, verbok och grammatikbok högre än att få Bibeln översatt. Dock är det viktigt att umesamiskan finns inom kyrkans domän.

Vi behöver få igång språket när det gäller vardagen när det gäller att hitta någon att prata med och böcker att läsa.

Översättningar kan ev göras i grupp för att lära sig språket. Bli en lärandesituation.

Finns det något sätt att hjälpas åt att samla information om vad som finns dokumenterat?
Vad som finns

Kan Álgguogåhtie få i uppdrag att ta fram en plattform?

Appar. Kan tendera att göra barnen till konsumenter snarare än att de lär sig aktivt. Digital ordbok skulle vara bra. Att använda som uppslag. En del appar är av sådan karaktär att lärande uppstår.

För att känna gemenskap behövs digitala mötesformer.

Ungdomar i synnerhet människor i allmänhet behöver få känna att någon ser en och satsar på en. Känna att man räknas. Lika mycket. Viktigt i språkbad, konferenser, hemsidor, material.

Samisk byggnad ger statushöjning.

Avslutning:

Vi inser att bedöma ett språks livskraft måste beaktas inom en mängd olika komplicerade av varandra beroende faktorer. Den faktor som tenderar att ha en framskjuten position är: överföring av språk mellan generationerna. När ett barn slutar att lära sig språket är det stor fara, och i de fall där språkbytet har accelererat har överföringen av språket till barnen upphört, ett livskraftigt språk kan i sådana fall inom en generation vara utdött. Där överföring av språk mellan generationerna är stadig och stark, skall det lokala samhället överväga program att bibehålla språket och att försäkra sig om att dess livskraft.

Revitaliseringsprogram är nödvändigt och en allmän regel är att ju snabbare de sätts in, ju snabbare går det att återta sitt språk.

Revitalisering av de samiska språken kräver medvetet och långsiktigt arbete på samhälls-, grupp- och individnivå. Majoritetssamhället kan bistå de samiska språken genom att skapa språkbevarandeklimat i samhället och genom att ge samerna konkreta verktyg för att återta språken.

Om samerna ges verktyg och förutsättningar att forma sin egen framtid, kan den styrka som grupperna besitter kanaliseras för att vända språkbytesprocessen. De åtgärder som behöver vidtas skall ha statushöjande, revitaliserande och synliggörande effekt på de samiska språken.

Det behövs ett målinriktat och strukturerat arbete med konkreta stödinsatser för umesamiskan. Arbetet genomförs i samarbete med Álgguogáhtie – umesamer i samverkan.

Synliggöra jojkar och jojkers ursprung. De är en del av det immateriella kulturarvet.

Behov av en umesamsik jojkk-workshop.

Material finns i Uppsala. Vi vill ha en dag i Uppsala där vi får ta del av material som finns där.

Reflektioner efter utbytet mellan grupperna.

Pod

Kampanj

Språkfestival

Stipendier

Samiska språk behöver stötta varandra. Tillsammans blir vi starka. Vi behöver inte vara lika men vi behöver stötta varandra.